

Nr 48.

Ankom till riksdagens kansli den 2 juni 1919 kl. 3 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en folkomröstning till utrönande av, huruvida folket önskar den monarkiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik.

Närvarande: herrar Larsson i Västerås, Clason, Hellberg*, Bellinder, K. J. Ekman*, von Mentzer*, von Zweigbergk, greve Alexander Hamilton, Gullberg*, Oscar Olsson*, N. A. Nilsson*, Räf*, Jansson i Edsbäcken*, Engberg*, Leander*, Norman, Persson i Tofta, Vennerström*, Gylfe* och Forssell*.

Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 179, av herr *Vennerström m. fl.* hava motionärerna hemställt, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och föreläggande för riksdagen av en provisorisk lag angående omröstning av alla män och kvinnor över 21 år i och för utrönande, om folket önskar den monarkiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik.»

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, hänvisar utskottet till motionen.

Vid 1912 års riksdag väcktes av herr *Lindhagen m. fl.* en motion med hemställan, »att Riksdagen ville beträffande regeringsmakten principiellt uttala sig för avskaffande av den ärftliga regeringsmakten samt införande av en statsstyrelse, byggd på folkets val (republik), samt hos konungen begära ett förslag till de ändringar i grundlagarna, som för en sådan tankes förverkligande skulle erfordras». Vid B-riksdagen 1914 frambars av herr *Lindhagen m. fl.* en motion med delvis samma yrkande.

*Utskottets
yttrande.*

Denna gång föreslogs dock alternativt, att riksdagen själv skulle omedelbart utarbeta och antaga de erforderliga grundlagsändringarna. Såväl 1912 som 1914 avstyrktes motionerna av konstitutionsutskottet, vilket hemställde, att de måtte av Riksdagen lämnas utan avseende. Kamrarna biföllo denna hemställan.

Den föreliggande motionen skiljer sig i väsentliga delar från de i republikfrågan förut väckta. Den yrkar icke ett direkt riksdagsbeslut om införande av republikanskt statskick, vare sig i form av ett allmänt principuttalande med åtföljande skrivelse till Kungl. Maj:t eller av omedelbara grundlagsändringar, utan föreslår närmast endast en riksdagsskrivelse angående en statspåbjuden allmän omröstning i principfrågan. Såsom motionärerna själva framhålla i sin motivering, känner icke Sveriges författning folkomröstningsinstitutet. Upprepade förslag hava väckts om införande av det s. k. referendum i olika former, och vid innevarande riksdag föreligger till kamrarnas prövning en av konstitutionsutskottet biträdd hemställan om utredning i frågan, men ännu stå våra grundlagar fullkomligt främmande för detsamma. Under dylika förhållanden kan uskottet icke finna en sådan folkomröstning som den föreslagna vara med våra konstitutionella former förenlig.

Utskottet vill jämväl erinra, att ett med det förevarande analogt fall 1897 har underkastats riksdagens prövning. I en motion, nr 130, inom andra kammaren hade hr *D. Bergström* föreslagit, »att riksdagen måtte dels i skrivelse anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes ofördröjligen låta företaga en undersökning om de olika meningarna bland landets myndiga manliga befolkning i fråga om de viktigare hittills framställda förslagen till ändrade bestämmelser rörande valrätt till riksdagens andra kammare, och dels för detta ändamål ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag å 5,000 kr.» Omröstningen skulle enligt motiveringen bliva en »officiell undersökning av svenska folkets ställning och den allmänna meningen i landet.» Motionen behandlades av statsutskottet, som i utlåtande nr 56 hemställde, »att motionen må av riksdagen lämnas utan avseende, då rikets grundlagar föreskriva det sätt, varpå folket skall genom sina valda representanter få sina önskningsar och åsikter i avseende å förändring av samhällsskicket framburna, och då det sålunda icke kan anses med grundlagarnas anda förenligt, att riksdagen skulle vid sidan av desamma tillskapa en sådan anordning, som motionären åsyftat, och härför anvisa medel.» Utskottets hemställan bifölls i båda kamrarna.

De skäl, som 1897 av statsutskottet förebragtes och av riksdagen bi-

trädde, synas fortfarande vara giltiga och på föreliggande analoga fall hava tillämplighet. Utskottet kan icke tillstyrka ett förslag, vilket skulle genom en *lex in casu* i en speciell författningsfråga införa folkomröstning uppenbart vid sidan av vår författnings bestämmelser.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att föreliggande motion måtte av riksdagen lämnas utan avseende.

Stockholm den 2 juni 1919.

På konstitutionsutskottets vägnar:

VIKTOR LARSSON.

Reservationer:

1:o) av herrar *Larsson* i Västerås, *Oscar Olsson*, *Engberg* och *Gylfe*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning, att den republikanska statsformen bäst ansluter sig till en genomförd folklig självstyrelse. I sin absoluta gestalt såsom gudsnådes-konungadöme har monarkien fatt dödsstöten genom de revolutioner världskriget utlöst. Verkligt konstitutionella monarkier, såsom i England och Belgien, representera en anpassning efter den folkliga självstyrelsens anda och krav. Men även såsom konstitutionell är monarkien icke det trogna uttryck för en verkligt demokratisk ordning, som den nya tiden otvivelaktigt eftersträvar. Behovet att jämväl i statschefskapets utövare se ett förkroppsligande av folkflertalets i fritt val uttalade vilja stegras i samma mån demokratien fördjupas och befästes.

En ändring av författningen från monarki till republik är emellertid på grund av vårt statsskicks hela byggnad en åtgärd, som bör vila på och vidtagas i full samklang med en bestämd och stadgad flertalsmening. Det gäller alltså att tillse, att en eventuell uppgörelse med det monarkiska systemet kan ske med tillbörligt iakttagande av demokratiens egna grundsatser och former. I likhet med motionärerna finner därför utskottet, att en folkomröstning erbjuder den bästa utvägen att sätta nationen i tillfälle att ge uttryck åt sin verkliga mening i frågan. Den stora folkrö-

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 5 saml. 38 häft. (Nr 47—48). 2

relse, som framdrev vår rösträttsfrågas lösning, uppvisade så påtagliga inslag av republikanska strävanden, att anledning synes föreligga att utröna deras verkliga omfattning och stadga.

Vår grundlag känner intet hinder för statsmakterna att genom tillskapandet av en lex in casu möjliggöra en folkomröstning i en särskild fråga. Folkomröstningsinstitutet är visserligen såsom institut för vår författning ännu främmande. Men den form för folkmeningens utrönande i en viss fråga, som här begäres, har icke karaktären av vare sig ett beslut eller ett stående institut utan endast av en tillfällig anordning till möjliggörande av en nationell opinionsyttring.

Med avseende på åldersgränsen för de omröstande finner emellertid utskottet ingen anledning att avvika från den vid innevarande riksdag antagna bestämmelsen om åldersgränsen för valrätt till andra kammaren.

Under hänvisning till vad som sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under övertvägande att låta utarbета och för riksdagen framlägga en provisorisk lag angående omröstning bland alla till riksdagens andra kammare valberättigade medborgare i och för utrönande av stadgan och omfattningen inom nationen av kravet på republikansk statsförfattning.

2:o) av herrar *von Zweigbergk*, *Leander* och *Persson* i Tofta, som anfört:

Även om en sådan folkomröstning, som den föreslagna, icke är fullt förenlig med våra konstitutionella former, så böra icke dessa former få lägga absolut oöverstigliga hinder i vägen för stiftande av en provisorisk lag i angivet syfte, för den händelse riksdagen, i en viss för land och folk kritisk situation som icke lämnar rådrom för grundlagsändring, funne sådant nödigt.

Då emellertid, enligt vår mening, själva sakfrågan icke är av den aktuella art, som motionärerna velat tillägga densamma, så biträda vi utskottets hemställan att föreliggande motion måtte lämnas utan avseende.

3:o) av herr *Vennerström*, som yrkat bifall till motionen ifråga.

4:o) av herr *Hellberg*.